

amely később Krisztus Király dicsőítésével együtt beolvad majd a szent uralkodók gondolatkörébe. Fontos az a megállapítása Klaniczaynak, hogy a szenteknek és ereklyéiknek a korai kereszténységben megjelenő kultusza nem „a politeizmusból való békés átváltást” szolgálta, hanem a püspökök hagyományátértelmező munkáját dicséri.

A kora középkori első uralkodói (például Szent Zsigmond, Szent Chlodoval, Szent Radeunda stb.) szentek vagy mártírok voltak, vagy kegyesek az alattvalóikkal szemben, s ez nyilván összefüggött a pogány örökség legyőzésével. A szent királyok és királynők kultusza szakrális fegyvernek bizonyult a dinasztia megerősítésében, a külső-, és a belső ellenségekkel szemben. A kultusz megerősítéséhez szükség volt az ereklyékre, amelyek a szentek szent tulajdonságait hordozták itt a földön, mennybemenetelük után.

A könyv a magyar történelmet az európai történelem részeként mutatja be, sajátosan hozzájárulva így az összeurópai folyamatok értelmezéséhez, azzal például, hogy nemzetközi szinten is kiemelkedőnek tartja az 1083-as magyarországi szenttéavatásokat, köztük is Szent István királyunk *elevatio*-ját. Államalapító királyunk volt az első olyan szent, aki pusztán hittérítői és uralkodói tevékenységével érdemelte ki a mennyei koronát, ezzel sok tekintetben modellként szolgált az utókor számára (rex iustus). Bár a könyv három nagy másik történelmi modelljében, a szűz hercegében (Szent Imre), az Athleta Patriae-ban (Szent László) és a szent hercegnökében (Szent Margit és Szent Erzsébet) is komoly szerepet játszanak az Árpád-ház szentjei, mégis inkább csak meghatározó képviselői saját típusuknak, mintsem formaalkotói.

Klaniczay Gábor könyve komolyabb ismereteket tételez fel az olvasótól a középkori egyetemes- és magyar történelemben. Ez indokolt is, mert több helyen is részletesen tárgyalt analógiákkal szolgál. Ezek megértéséhez azonban az általános figyelemnél többet kíván az olvasótól a szerző, igaz a megalkotott szintézise is több, mint egy általános tájékozottság a témában. (*Balassi Kiadó, 2000*)

PÁNCZÉL HEGEDŰS JÁNOS

MATYIKÓ SEBESTYÉN JÓZSEF: ZSIDÓK SIÓFOKON

Magas színvonalú, megbecsült oktatás és kitartó, szívós munka tette lehetővé a siófoki zsidó polgárság kialakulását, e körből sok

nagy tehetség kinevelődését. E folyamat állomásait kíséri végig a szerző: beszámol a hitközség létrejöttéről és növekedéséről, gazdasági és művelődési eseményeiről, megrajzolja hírességeik arcképvázlatát, majd megrendítő képet fest a megsemmisülésről és a háború utáni újjászületésről.

A siófoki zsidó közösség a múlt században erősödött meg. 1811-ben még csak 8 családot írtak össze, 1880-ra az élénk kereskedelmi forgalmat bonyolító, mezővárosi rangra emelkedett 4,5 ezres lélekszámú helységben viszont már 570 zsidó élt. Szaporodásukkal és gazdasági erősödésükkel párhuzamosan alakultak művelődési intézményeik, amelyek közül kiemelkedő jelentőségű volt a keresztények által is elismert és látogatott magyar nyelvű zsidó iskola, ahol a kiváló tanár, Rónay Adolf tanított ötven éven keresztül. A város és a zsidó közösség életében is fontos állomás a gyógyfürdő 1893-ban történt megnyitása, hiszen a fürdőélet föllendítette az idegenforgalmat, ismert művészeket, tudósokat, pénzembereket vonzott, és felvirágoztatva a város kulturális életét. A fejlődést a háború állította meg. Megrázó névsor emlékeztet a holokauszt áldozataira: gyerekekre, munkaszolgálatosokra, deportáltakra. A szerző nemcsak statisztikai adatokat ismertet, hanem személyes sorsokra is ráirányítja a figyelmet. Beszámol arról az erőfeszítésről is, amellyel a maroknyi túlélő alkotta újjá a közösséget. Tevékenységük eredménye az 1986-ban felépült új zsinagóga.

Matyikó Sebestyén József hosszú, kitartó gyűjtőmunka után megírt könyve megindító és elgondolkodtató. A mai olvasó számára rendkívül tanulságos, mennyi munka, milyen színvonalas — anyagilag is elismert — oktatás és művelődés teremtette meg a polgári életet, amely sok nagy tehetség kibontakozását tette lehetővé. (*Ethnika, Debrecen*)

MÓNA KRISZTINA

BOROS GÁBOR: RENÉ DESCARTES

Ki vonhatná kétségbe, hogy Descartes — érveljenek bár ellene vagy mellette — a legjelentősebb bölcselők egyike. Így szinte föllelgezhetünk, hogy róla — néhány más szerencséshez hasonlóan — már magyarul is olvasható átfogó és korszerű értekezés. Ugyanakkor Boros Gábornak a hasonló színvonalú Spinoza-monográfiát követő könyvét nem pusztán az teszi figyelmünkre érdemessé, hogy szerzője a legújabb szakirodalomban is

járatos, de legalább ennyire az is, hogy — amennyire lehetséges — elfogulatlan párbeszédet kezdeményez és valósít meg a karteziánizmus „atyjával”. Nem győzöm hangsúlyozni, mennyire örvendetes az értekezés elegáns pontossága, magyarán megfontoltsága, alaposága és gondossága.

Boros Gábor kötete Descartes értelmezésének történetével, illetve későbbi gondolkodókra gyakorolt hatásával külön nem foglalkozik, annál több gondot fordít viszont arra, hogy — persze nem kibébitendő a bekövetkező fordulat történeti szerepét — világosan körvonalazza Descartes-nak mind közvetlenebb előzményeihez, mind korához való viszonyát. Olyan filozófust állít elénk a könyv, aki végiggondolni és kibékíteni próbálja korának ellentmondó bölcséleti törekvéseit. Ezáltal — a háttérben mégiscsak számot vetve az értelmezések sokféleségével — érthetővé válik, hogy az egyidejű ellentétek filozófusa miért büszkélkedhet igencsak szerteágazó hatástörténettel.

A monográfus a gondolkodói rendszert átható feszültségeket keletkezésük s kibontakozásuk élettörténetbe ágyazott folyamatában tárja föl, középpontba a *Szabályok* módszertani és az *Elmélkedések* metafizikai kérdéssírnát helyezve. Ugyanakkor az antropológiai vagy morálfilozófiai szempontok sem szorulnak ki a tárgyalásból, amit — Descartes egyetlen életében megjelent, széles körben nagyhatású művének — az *Értekezésnek* a részletes elemzése is példázhat. A szerző közel sem egysíkú szempontrendszerre pedig biztosítja, hogy a descartes-i gondolatmeneteknek ugyan összefogott és lényegre törő, de egyúttal a lehetőségekhez mérten részletes summázatával ismerkedjék meg az olvasó. (Aron Kiadó, 1998)

BENGI LÁSZLÓ

SZEPES ERIKA: A VERS MINT ALMA

Szepes Erika *Olvassunk együtt* című sorozatának újabb kötete igen sokrétű, mégis egységes olvasmány. Többek között azért, mert a szerző széles merítéssel dolgozik. Igen alaposan tájékozott nemcsak a szépirodalmi művek, hanem az irodalomtörténeti-elméleti fogalmak, tanulmányok világában is. Ugyanakkor az úgynevezett „aktuálisságokkal”, nevezük ezeket korszerűségeknek vagy divatoknak, való nagyon színvonalas szembenállás is jellemző Szepes Erika tudományos világméretére.

Úgy gondolja, a művekben van identikus jelentés. A szövegeknek maguknak van igazuk, nem az olvasók adják azt a szövegeknek, nem ők próbálnak ki újabb és újabb jelentéseket a textuson az idők folyamán. Ily módon az értelmező feladata nem saját előzetes megértésének interpretálása, hanem a szerzői szándék minél pontosabb rekonstrukciója. A posztmodern elméleteket, bevallottan, a lukácsi esztétika jegyében utasítja el. De a lukácsi tanokat is sajátosan, mélyen értelmezi saját képére. Ennek az átsajátításnak egyik fő perspektívája a klasszika-filológia, amelynek Szepes Erika kiváló képviselője. Akárcsak a prozodiának, erről kiváló verstankönyve is tanúskodik. Sőt, az antik mítoszoknak is beható ismerője, olyanokat tud, amelyekről a nagyközönségnek eddig halvány fogalma sem volt.

Szepes Erika rendkívül alapos saját programja végigvitelében. Látszik, hogy mindent elolvas, buzgó jegyzetapparátus szerepel a tanulmányok háttérében. Az, hogy van programja, nem jelent nála korlátoltságot. Feletébb imponáló az a nyitottság, ahogy a fiatalabbakról ír, Simon Balázsról, Csontos Jánosról, Térey Jánosról stb. A szembenállás az úgynevezett irodalmi kánon felülbírálásában is jelentkezik. Szepes Erika az ismertebb költők mellett olyan alkotóknak is figyelmet szentel, akiket a szakma elhanyagol.

A szerző szerint a huszadik századi magyar költészet non plus ultrája: Weöres Sándor. Az ő életművében látja Szepes Erika szintetizálódni a század eleji, sőt, a század végi poétikai eredményeket egyaránt. Egyes Weöres-értelmezőktől eltérően nem annyira az artisztikus gazdagságra hívja fel a figyelmet, szerinte Weöres lírai teológiának igenis van theosza. Könyvének címét szintén Weöres híres költeményétől kölcsönözte. Stílszerűen a költő éppen az új költészeti paradigmákra reagált, akárcsak Szepes Erika ebben az igen színvonalas kötetében. (*Nemzeti Tankönyvkiadó*, 1999)

PAYER IMRE

AZ EZEREGYÉJSZAKA MESÉI I.

A magyar könyvkiadásnak egyik legnagyobb vállalkozásába fogott bele az *Atlantisz*, az első hiteles magyar *Ezerégyéjszaka* kiadásával, amely — saját bevallásuk szerint — a kiadó legszebb munkája is egyben. Az *Ezerégyéjszaka* történeteinek sorsa majdnem olyan fordulatos, mint meséinek cselekménye. *Ezeregy*